

Recenzja w postępowaniu habilitacyjnym Pana dra Kiryła Marinowa

25 kwietnia 2019 r. dr Kirył Marinow wystąpił do Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów o wszczęcie procedury habilitacyjnej. Jako osiągnięcie naukowe w myśl ustawy (art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311) wskazał zbiór publikacji opatrzony tytułem: *Bułgaria i Bizancjum: konteksty interakcji w epoce średnio- i późnobyzantyńskiej*. W maju 2020 r. zostałem poinformowany przez Centralną Komisję do Spraw Stopni i Tytułów o powołaniu mnie na recenzenta w tym przewodzie. Mając na uwadze zapis art. 183 Ustawy o Szkolnictwie Wyższym pomimo utrudnień związanych z pandemią podjąłem się tego zadania i otrzymałem dokumentację przekazaną przez Habilitanta w ramach toczącego się postępowania.

Pan dr Kirył Marinow ukończył studia na kierunku archeologia w 2001 r. w Łodzi. Napisał i obronił pracę magisterską pod tytułem: *Wielkie Tyrnowo w późnym średniowieczu i jego fortyfikacje*, której opiekunem naukowym był prof. Leszek Kajzer. Od 2005 r. jest zatrudniony w Instytucie Historii Uniwersytetu Łódzkiego. Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał w 2010 r. po obronie pracy pod tytułem: *Znaczenie Hemusu i jego twierdz w zmaganiach zbrojnych Bizancjum z Bułgarią, VII–XI w.* Rozprawa była przygotowywana pod opieką prof. Waldemara Cerana, a dokończona i obroniona pod okiem prof. Macieja Kokoszko. W tym samym roku dr Kirył Marinow został adiunktem w Katedrze Historii Bizancjum na Wydziale Filozoficzno – Historycznym Uniwersytetu Łódzkiego.

Prawo dopuszcza możliwość uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego przez osobę posiadającą stopień doktora za „cykl publikacji powiązanych tematycznie”, jeżeli stanowią one znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej, a autor wykazuje się istotną aktywnością naukową. Z kolei Artykuł 16 ust. 4 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych mówi zaś o osiągnięciach naukowych, współpracy międzynarodowej,

dorobku dydaktycznym i popularyzatorskim oraz uzyskanych nagrodach. Daje również delegacje Ministrowi Nauki i Szkolnictwa Wyższego do wydania rozporządzenia w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Łącznie zapisy ustawy i rozporządzenia stanowią zatem punkt odniesienia do oceny dorobku i całokształtu działalności naukowej Habilitanta.

Osiągnięcia naukowe.

Dr Kyrił Marinow zajmuje się stosunkami Bizancjum z Bułgarią w średniowieczu, a więc problematyką dobrze znaną i od dawna badaną, zwłaszcza w Bułgarii. Jednakże wiele zagadnień w relacjach obu państw wymaga jeszcze wyjaśnienia, bądź sprecyzowania. Jako osiągnięcia naukowe zostały wskazane artykuły w czasopismach i fragmenty monografii. Łącznie jest to 18 pozycji:

1/ *In the Shackles of the Evil One: The Portrayal of Tsar Symeon I the Great (893–927) in the Oration ‘On the Treaty with the Bulgarians’*, „Studia Ceranea. Journal of the Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe” 1, 2011, s. 157–190.

2/ *Inny Konstantynopol. Tyrnowo jako stołeczny ośrodek późnośredniowiecznej Bułgarii*, „Acta Universitatis Lodzianae. Folia Historica” 87, 2011, s. 343–371 + 10 zdjęć.

3/ *Hemos comme barriere militaire. L’analyse des ecrits historiques de Leon le Diacre et de Jean Skylitzes au sujet de la campagne de guerre des empereurs byzantins Nicephore II Phocas en 967 et de Jean I Tzymisces en 971*, „Bulgaria Mediaevalis” 2, 2011, s. 443–466.

4/ *Peace in the House of Jacob: A Few Remarks on the Ideology of Two Biblical Themes in the Oration ‘On the Treaty with the Bulgarians’*, „Bulgaria Mediaevalis” 3, 2012, s. 85–93.

5/ *В дербите на Хемус (За някои страни в ролята на планината през периода VII–IX в.)*, „Palaeobulgarica” 37, 2013, 4, s. 60–73.

6/ *Стратегическата роля на Старопланинската и Средногорската вериги в светлината на българо-византийските военни сблъсъци през VII–XI век*, „Известия на Регионалния Исторически Музей – Габрово“ 2, 2014, s. 111–134.

7/ *The Haemus Mountains and the Geopolitics of the First Bulgarian*

Empire: An Overview, “Зборник радова Византолошког института” 51, 2014, s. 17–32.

8/ *Myth and Meaning. Standards of Byzantine Erudition and Its Role in Byzantine Rhetorical Works*, [w:] *Стандарти на всекидневието през Средновековието и Новото време / Standards of Everyday Life in the Middle Ages and in Modern Times*, т. III, ред. Красимира Мутафова, Надежда Христова, Ивелин Иванов, Гергана Георгиева, Издателство ФАБЕР, Велико Търново 2014, s. 151–164.

9/ Mirosław Jerzy Leszka, Kiril Marinow, *Carstwo bulgarskie. Polityka–społeczeństwo–gospodarka–kultura, 866–971*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2015.

10/ *Бунтовният Хемус. Масивът като база за нападения и убежище по време на първите Асеневици*, “Епохи” 23, 2015, 2, s. 330–347.

11/ *Търново като свещен град през късното средновековие*, [w:] *Търновска Книжовна Школа, т. X, Търновската държава на духа. Десети юбилеен международен симпозиум Велико Търново, 17–18 октомври 2013 г.*, ред. Димитър Кенанов, Университетско Издателство „Св. св. Кирил и Методий”, Велико Търново 2015, s. 697–722.

12/ *Новият Завет и византийската пропаганда. Още веднъж за Никита Хониат и българското освободително движение*, [w:] *Великите Асеневици*, ред. Пламен Павлов, Николай Кънев, Николай Хрисимов, Издателство „Абагар”, Велико Търново 2016, s. 70–83.

13/ *Византийската имперска идея и претенциите на цар Симеон според словото „За мира с българите“*, [w:] *Кирило-Методиевски студии*, т. 25, ред. Славия Бърлиева, София 2016, s. 342–352.

14/ *Жалки лисици, плахливи еленчета?! Българите – планинци според избрани гръкоезични извори от средновизантийския период*, „Palaeobulgarica” 41, 2017, 3, s. 63–77.

15/ *„А земята отново беше станала безвидна и неоформена“*. *Щрихи към образа на войната в словото „За мира с българите“*, „Епохи” 26, 2018, 1, s. 201–213.

16/ *Across Haimos: Inconveniences and Dangers in crossing the Mountains of Bulgaria in the Middle Ages*, „VTU Review: Studies in the Humanities and Social Sciences” 2, 2018, 1, s. 11–24.

17/ *Asparuh and His People on the Lower Danube through the Eyes of*

Theophanes, or a Story that Was Not Meant to Happen, „Studia Ceranea. Journal of the Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe” 8, 2018, s. 167–191.

18/ *Góry Hemos a bizantyńskie wpływy gospodarcze i kulturowe na średniowieczną Bułgarię*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia” 26, 2018, s. 5–42.

Powyższe publikacje łączy to, że dotyczą zwykle jednego z dwóch bardzo szerokich zagadnień jakimi zajmuje się Habilitant. Najogólniej chodzi o analizę uwarunkowań geograficznych i przyrodniczych w celu ustalenia ich wpływu na stosunki Bułgarii z Bizancjum od VII do XIV w., oraz o szeroko rozumiane kontakty obu państw w różnych sferach na przestrzeni wieków, co doprowadziło do oddziaływań kulturowych cesarstwa na Bułgarię i włączenia jej w krąg cywilizacji bizantyńskiej. Zatem można uznać, że Habilitant przedstawił „cykl publikacji powiązanych tematycznie”.

Osobny problem w świetle wymagań ustawowych, to ustalenie czy osiągnięcie naukowe Habilitanta stanowi istotny wkład w rozwój dyscypliny, w tym wypadku badań nad stosunkami bułgarsko – bizantyńskimi. Biorąc pod uwagę porządek wyliczonych powyżej opracowań wypada zacząć od niewątpliwie największego osiągnięcia naukowego dra Kiryła Marinowa. Panowanie cara Symeona przyniosło apogeum potęgi militarnej i politycznej Bułgarii w Średniowieczu. Jego następca Piotr w 927 r. radykalnie zmienił politykę zawierając nie tylko pokój kończący wieloletnią wojnę z Bizancjum, lecz także nawiązując bliskie stosunki z ówczesnym cesarzem dzięki małżeństwu z jego wnuczką. Z tego okresu pochodzi anonimowy utwór „Na pokój z Bułgarami”, którego autorstwo przypisuje się zwykle Teodorowi Dafnopatesowi pełniącemu funkcję sekretarza cesarza Romana Lekapena. Ten tekst został wprawdzie opublikowany w 1894 r., jednak nie doceniono jego znaczenia, ponieważ nie zawierał bezpośrednich informacji o aktualnych wydarzeniach politycznych. Zwrócił na niego uwagę dopiero R. J. H. Jenkins w artykule: *The Peace with Bulgaria (927) celebrated by Theodor Daphnopates, Polychronion. Festschrift F. Dölger zum 75. Geburtstag*, ed. P. Wirth, Heidelberg 1966, s. 287-303. Wydał dwa fragmenty utworu, przetłumaczył je i skomentował, lecz niedługo potem zmarł. Pod koniec lat siedemdziesiątych XX w. utwór wydał krytycznie I. Dujčev, *On the Treaty of 927 with the Bulgarians*, DOP 32 (1978), s. 217-295 (tekst s. 254-288), co jednak nie doprowadziło do wzrostu zainteresowania nim. Zaslugą dra Kiryła Marinowa jest odczytanie mowy „Na pokój z Bułgarami” w szerokim kontekście ideologicznym i kulturowym (pozycje nr 1, 4, 8, 9, 13, 15). Okazuje się, że np. za wywodami odwołującymi się do wątków mitologicznych, czy tradycji Starego Testamentu

kryją próby opisu aktualnej sytuacji postrzeganej z punktu widzenia racji stanu cesarstwa, w zgodzie i przy wykorzystaniu w tym celu tradycji chrześcijańskiej. W podobny sposób jak mowę „Na pokój z Bułgarami” Habilitant analizuje inne przekazy odnoszące się do ważnych wydarzeń z dziejów stosunków Bułgarii z Bizancjum: okoliczności powstania państwa bułgarskiego i jego odrodzenia w końcu XII w. (pozycje nr 12, 17). Oddziaływanie cesarstwa na Bułgarię następowało na wielu płaszczyznach i w ciągu wieków znalazło wyraz zarówno w sferze ideologicznej jak i w materialnej (pozycje nr 2, 9, 11). W tym miejscu warto podkreślić, że dr Kirył Marinow prowadził badania i publikował na temat Konstantynopola i Wielkiego Tyrnowa.

Bułgarzy Asparucha stworzyli państwo nad Dunajem zajmując obszary dwóch późnorzymskich prowincji cesarstwa: Mezji II i Scytii, które od reszty Tracji oddzielały Góry Hemus. Znaczenie tych ostatnich z punktu widzenia zapewnienia bezpieczeństwa Bułgarom jest nie do przecenienia i to na przestrzeni całego średniowiecza. Dlatego opracowania Habilitanta poświęcone przede wszystkim roli militarnej pasm górskich tworzących Hemus (dzisiejszego Przedbalkanu, Starej Płaniny i Srednej Gory) są ważne, bo przypominają o znaczeniu czynników związanych ze środowiskiem naturalnym w przetrwaniu państwa Bułgarów nad Dunajem (pozycje nr 3, 5, 6, 7, 9, 10, 14, 16). Trudne warunki naturalne i dzika przyroda Hemusu w połączeniu z peryferyjnym położeniem i znaczeniem obszarów naddunajskich zajętych przez Bułgarów sprawiły, że likwidacja ich państwa nie była zwykle priorytetem politycznym i militarnym cesarstwa. Trzeba to ciągle przypominać, ponieważ przecenianie potęgi Bułgarii jako głównego przeciwnika Bizancjum, to jeden z ważniejszych czynników wypaczających ustalenia na temat stosunków między tymi państwami w nauce. Analiza źródeł pisanych poświęconych Hemusowi i jego znaczeniu militarnemu w kolejnych konfliktach cesarstwa z Bułgarami, uwzględnienie danych archeologicznych i terenowych, a co trzeba podkreślić jako zasługę dra Kiryła Marinowa, również informacji zawartych w podręcznikach sztuki wojennej omawiających sposób walki w górach, pozwala dostrzec realia: tylko w kilku momentach swego istnienia państwo bułgarskie mogło stawić czoło potędze cesarstwa, a zwykle Bułgarzy byli w defensywie wykorzystując w celach obronnych m.in. Hemus. Ten ostatni odgrywał rolę nie tylko militarną, lecz także gospodarcze i kulturowe o czym nie zapomniał Habilitant (pozycja nr 18). Cieniem na osiągnięciu naukowym rozumianym, jako ukazywanie roli Hemusu w stosunkach cesarstwa z Bułgarią rzuca się eksploatacja problematyki z dysertacji doktorskiej. Otóż zapowiadana, czy wprost anonsowana na obwolucie książki (pozycja nr 9): *Carstwo bułgarskie. Polityka-*

społeczeństwo– gospodarka–kultura, 866–971, Warszawa 2015, praca pod tytułem: *W klisurach Hemosu. Znaczenie masywów Starej Planiny i Średniej Góry w zmaganiach zbrojnych Bizancjum z Bułgarią (koniec VII – początek XI wieku)*, dotychczas się nie ukazała. Nie wiadomo więc, czy Habilitant wykroczył w prezentowanym cyklu artykułów poza problematykę doktoratu. Jednakże obecnie obowiązujące prawo nie zabrania tego typu praktyk.

Reasumując można stwierdzić, że przedstawione jako osiągnięcie naukowe artykuły na tle obecnie obowiązujących standardów wnoszą istotny wkład w rozwój dyscypliny. W oparciu o ich lekturę nasuwa się kilka uwag dotyczących warsztatu autora, przede wszystkim sposobu wykorzystania istniejącej literatury i określenia stanu badań. Jak wiadomo nie chodzi o odnotowanie istnienia najważniejszych opracowań w bibliografii, czy użycie jakiejś pojedynczej informacji w przypisie, lecz o wykorzystanie istniejącej literatury jako narzędzia do uporządkowania i usystematyzowania badań. Autor zna literaturę bułgarską, lecz powinien uczynić punktem odniesienia swych rozważań klasyczne opracowania, np. A. Philippson, *Das byzantinische Reich als geographische Erscheinung*, Brussel 1939; J. Koder, *Der Lebensraum der Byzantiner*, Graz, Wien, Köln 1984, wskazać, czy są nowe refleksje metodologiczne, etc. (*Byzanz als Raum*, Wien 2000). Poważnym utrudnieniem dla badań nad geografiami historyczną Bizancjum jest opóźnienie w realizacji projektu „Tabula Imperii Byzantini” prowadzonego od lat sześćdziesiątych XX w. przez Austriacką Akademię Nauk (najnowsze informacje i plany: *The Digital Tabula Imperii Byzantini*). Jednakże warto zwrócić uwagę, że tom zawierający hasło „Hemus” już się ukazał: P. Soustal, *Thrakien*, Wien 1991 i przy tytuł publikacjach Habilitanta poświęconych temu rejonowi należałoby się spodziewać gruntownej analizy, a może nawet konstruktywnej krytyki tego wydawnictwa, skoro opracowanie jest a tyle jeszcze pozostało do zrobienia? Wskazana jest również ostrożność w posługiwaniu się terminami mającymi wiele znaczeń, jak „geopolityka”, czy pisanie o sprawach militarnych w kontekście nawiązującym do problematyki studiów limesowych, bądź opracowań Luttwaka, czy Haldona bez ich pełnej prezentacji i omówienia.

Aktywność naukowa. Osiągnięcia naukowe, dydaktyczne, współpraca międzynarodowa, nagrody.

Dorobek Habilitanta po obronie doktoratu obejmuje, obok pozycji wchodzących w skład osiągnięcia, jeszcze dwa artykuły w czasopismach znajdujących się w bazach WoS i ERIH, 6 w innych czasopismach, współautorstwo w 32% monografii opracowanej wraz z prof. M.J. Leszką i dr Z. Brzozowską, 21 rozdziałów w opracowaniach zbiorowych, oraz 4 recenzje.

Habilitant był współredaktorem 4 monografii wieloautorskich:

1/ *Z badań nad wczesnobizantyńskim Konstantynopolem*, red. Mirosław J. Leszka, Kiril Marinow, Andrzej Kompa, Łódź 2011.

2/ *Miasto na styku mórz i kontynentów. Wczesno- i średniobizantyński Konstantynopol jako miasto portowe*, red. Mirosław J. Leszka, Kiril Marinow, Łódź 2016

3/ *Varia Mediaevalia. Studia nad średniowieczem w 1050. rocznicę Chrztu Polski*, red. Kiril Marinow, Kamil Szadkowski, Katarzyna Węgrzyńska, Łódź 2016.

4/ *The Bulgarian State in 927–969. The Epoch of Tsar Peter I*, eds. Mirosław J. Leszka, Kiril Marinow, Łódź 2018.

Wyliczenie najważniejszych publikacji z opisem bibliograficznym pozwala dzięki tytułowi nie tylko wskazać czego dotyczą, lecz także periodyk w jakim się ukazały, co z kolei podobnie jak język w jakim zostały wydrukowane określa możliwość ich oddziaływania w świecie nauki. W cyklu stanowiącym osiągnięcie naukowe mamy 8 artykułów w języku bułgarskim, 6 po angielsku, 3 po polsku i jeden po francusku. W pozostałym dorobku też znajdują się publikacje w językach obcych.

Jeżeli chodzi o rangę czasopism w jakich publikuje Habilitant, to od czasów G. Ostrogorskiego powszechnie rozpoznawany w świecie nauki jest *Zbornik Radova Vizantološkog Instituta (ZRVI)*. *Palaeobulgarica* i *Bulgaria Mediaevalis* są już mniej znane i uznane, a pozostałe periodyki funkcjonują przede wszystkim w Polsce, bądź w Bułgarii. Jeżeli chodzi o wartość punktową, to wspomniane czasopisma zgodnie z obecną oceną MNiSW mają po 20 pkt, lub w ogóle nie zostały uwzględnione (tzn. 0 pkt). Wśród pozostałych artykułów opublikowanych w czasopismach wchodzących w skład dorobku sytuacja jest podobna. Większy krąg odbiorców może mieć monografia: *The Bulgarian State in 927–969. The Epoch of Tsar Peter I*, eds. Mirosław J. Leszka, Kiril Marinow, Łódź 2018. Marginalną rolę w dorobku Habilitanta odgrywają recenzje.

Jako imponujący trzeba określić dorobek dydaktyczny i organizacyjny dra Kiryła Marinowa. Prowadził bowiem różnorodne zajęcia na kilku kierunkach studiów: Historia, Okcydentalistyka, Wojskoznawstwo, bywało, że również na Archeologii. Były to wykłady, konwersatoria, seminaria dla studentów różnych stopni studiów: od licencjackich, magisterskich, doktoranckich, po Uniwersytet Trzeciego Wieku. Sprawował opiekę nad studentami i doktorantami, był promotorem prac dyplomowych i promotorem pomocniczym w doktoratach. Brał aktywny udział w międzynarodowym projekcie dydaktycznym. Należy też wspomnieć, że studenci w ankietach wysoko oceniali prowadzone przez Habilitanta zajęcia.

Równie imponująco jak osiągnięcia dydaktyczne wyglądają kontakty i współpraca międzynarodowa dra Kiryła Marinowa. Ponad połowa z 40 konferencji naukowych w których brał udział i wygłaszał referaty odbyła się zagranicą. Był współorganizatorem i prowadzi od lat współpracę z uczonymi z Sofii i Wielkiego Tyrnowa. Działa w licznych komisjach i gremiach naukowych krajowych i zagranicznych. Jako wykonawca brał udział w kilku grantach. Habilitant był niezwykle aktywny jako popularyzator nauki w kraju i zagranicą (Bułgaria). Występował w radiu i telewizji, tłumaczył prace naukowe na język bułgarski, pisał przedmowy i zakończenia do różnego rodzaju opracowań. Biorąc pod uwagę całą aktywność Habilitanta w pracach organizacyjnych na rzecz Katedry Historii Bizancjum Uniwersytetu Łódzkiego i *Ceraneum*, to człowiek-instytucja. Koledzy i władze macierzystej Uczelni doceniają to zaangażowanie, o czym świadczą otrzymane nagrody od Rektora Uniwersytetu Łódzkiego.

Znam osobiście dra Kiryła Marinowa z Posiedzeń Komisji Bizantynistycznej PTH, której jesteście członkami. W swoich wystąpieniach naukowych i w trakcie dyskusji jest grzeczny i powściągliwy. W środowisku jest postrzegany jako osoba bardzo życzliwa, uczynna i skora do współpracy naukowej, np. przy gromadzeniu literatury. Dr Kirył Marinow w swej działalności naukowej wydaje się być: za bardzo nowoczesny, za bardzo interdyscyplinarny i za bardzo międzynarodowy. Bez studiów historycznych i samodzielnej książki w dorobku powinien być w swych badaniach zdecydowanie bardziej zachowawczy i wyczulony na kwestie warsztatu.

Reasumując, w świetle obowiązującego prawa i standardów panujących w nauce można przyjąć, że publikacje przedstawione przez dra Kiryła Marinowa jako osiągnięcie naukowe wnoszą istotny wkład w rozwój dyscypliny.

Habilitant wykazuje się istotną aktywnością naukową, posiada odpowiedni dorobek, osiągnięcia dydaktyczne i popularyzatorskie. Aktywnie i na wielu płaszczyznach uczestniczy w życiu naukowym w kraju i zagranicą.

Popieram nadanie doktorowi Kiryłowi Marinowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie historia.

Stanisław Turlej

